

BIBLIOGRĀFISKĀS INFORMĀCIJAS UN RESURSU KOPLIETOŠANA¹

IFLA Bibliogrāfiskie standarti un sadarbība

I. Kas ir „sadarbība”²?

Šajā kontekstā termins „sadarbība” ir lietots, lai apzīmētu bibliogrāfiskās informācijas un resursu koplietošanu gan tradicionālajā, gan digitālajā vidē, uzsverot tieši tehnisko un bibliogrāfisko standartu nozīmi. Tas ietver kā mašīnlasāmās informācijas elektronisko apmaiņu, tā arī standartus metadatu saturam un komunikācijas formātus šādas apmaiņas nodrošināšanai.

II. Sadarbības veidi metadatu apmaiņai

Metadatu apmaiņai ir nepieciešami vismaz trīs sadarbības līmeņi: **semantiskais, strukturālais un sintakses**.

Semantiskā sadarbība attiecas uz lauku nosaukumiem. Piemēram, lai nodrošinātu semantisku sadarbību, meklētājprogrammām ir jāsaprot, ka *Dublin Core* lauks ar nosaukumu **Creator** (autors/radītājs) un *MARC 21* 100. lauks ar pirmo indikatoru 0 vai 1 un nosaukumu **Individuālais autors**, kaut arī ir lauki ar atšķirīgiem nosaukumiem, satur identisku informāciju par resursu, t.i., informāciju par to, kas galvenokārt ir atbildīgs par resursa intelektuālo vai māksliniecisko saturu.

Strukturālā sadarbība nozīmē, ka laukiem, kas veido shēmu, jābūt vismaz daļēji tiem pašiem. Piemēram, daudzām metadatu shēmām, ko izmanto ļoti atšķirīgas organizācijas (piemēram, izglītības iestādes, muzeji), lauku struktūras pamatā ir *Dublin Core* lauki, kuriem pievienoti papildu lauki, lai daudz precīzāk aprakstītu konkrētās organizācijas specifiskos resursu veidus. Tādējādi vismaz shēmas pamatlaukiem tiek nodrošināta strukturālā sadarbība.

¹ Raksts ir tulkojums no angļu valodas. Oriģinālais resurss:

International Federation of Library Associations and Institutions. *Sharing of bibliographic information and resources* [tiešsaiste]. [B.v. : International Federation of Library Associations and Institutions, 2005]. Pieejas veids: <http://www.ifla.org/VII/d4/pub/InteroperabilityStandards.pdf>.

² Angļu valodā – *Interoperability*.

Sintakses sadarbība attiecas uz metadatu gramatiku – noteikumiem, kas nosaka, kā uzrādāma informācija, piemēram, kuri lauki ir obligāti un kuri izvēles, kurus laukus var atkārtot, bet kurus nē, kādam jābūt lauku hierarhiskajam kārtojumam, kādi tagi vai kodi nepieciešami apakšlauku sākumā un/vai beigās (piemēram, XML shēmai) u.tml. Sadarbībai starp paplašinātajiem un atšķirīgajiem metadatu formātiem, ko radījušas un izmanto dažādas organizācijas, lai aprakstītu un piekļūtu to digitālajiem un analogajiem objektiem, vēl joprojām ir ļoti plašas attīstības iespējas. Bibliotēku un arhīvu organizācijas, ar IFLA kā galveno standartu veidošanas organizāciju, ir kļuvušas par šo harmonizācijas centriem.

III. IFLA standarti, kas mūsdienās ietekmē sadarbību visā pasaulē

Lielākā daļa no šiem standartiem ir pieejami iespiestā veidā un IFLANET: <http://www.ifla.org>³.

Pamatprincipi

„**Paris Principles, 1961**”: *Statement of principles adopted at the International Conference on Cataloguing Principles, Paris, October, 1961*⁴. Definitive ed. 1971. 119 p. ISBN: 0-903043-00-9

Šie katalogizācijas principi ir pamatā gandrīz visiem mūsdienās izmantotajiem katalogizācijas noteikumiem. (Ir uzsākta šo principu pārskatīšana, kas ilgst jau vairākus gadus un ietver to reģionālu izskatīšanu un papildināšanu. Šajā procesā ir iesaistīti katalogizācijas noteikumu izstrādātāji un citi katalogizācijas eksperti no visas pasaules. IFLANET pieejamajā projektā

„*Statement of International Cataloguing Principles*⁵” ir publicēti 2003. gadā Frankfurtē notikušās 1. sanāksmes, kurā piedalījās Eiropas eksperti, un 2004. gadā Buenosairesā notikušās 2. sanāksmes, kurā piedalījās Latīņamerikas un Karību jūras reģiona eksperti, rezultāti.)

*Functional Requirements for Bibliographic Records : Final report*⁶. (FRBR) 1998. viii, 136 p. (IFLA UBCIM Publications, New Series, v. 19) ISBN 3-598-11382-X <http://www.ifla.org/VII/s13/frbr/frbr.pdf>

Tas ir konceptuāls bibliogrāfiskā kopuma entītijū un attiecību modelis, kas apraksta lietotāju pamatuzdevumus: atrast, identificēt, atlasīt, iegūt, kā arī to, kādi datu elementi ir jāiekļauj nacionālā līmeņa bibliogrāfiskajos ierakstos.

Starptautiskie bibliogrāfiskā apraksta standarti - ISBD

(<http://www.ifla.org/VI/3/nd1/isbdlist.htm>)

ISBD(A) (Antikvitātes) 2nd rev. ed. 1991. xiii, 100 p. ISBN 3-598-10988-1

<http://www.ifla.org/VII/s13/pubs/isbda.htm> (tiek pārstrādāts)

³ Informācija par tulkojumiem latviešu valodā ir pieejama: <http://www.lnb.lv/struktura/BI/standartiz/publikacijas.htm>.

⁴ Parīzes principi, 1961: Starptautiskajā katalogizācijas principu konferencē (Parīze, 1961. gada oktobris) apstiprinātais ziņojums.

⁵ Ziņojums par starptautiskajiem katalogizācijas principiem.

⁶ Funkcionālās prasības bibliogrāfiskajiem ierakstiem: gala ziņojums.

- ISBD(CM) (Kartogrāfiskie materiāli) 2nd rev. ed. 1987. vii, 55 p. ISBN 0-903043-47-5
<http://www.ifla.org/VII/s13/pubs/CM1987ed.pdf> (tuvākajā laikā tiks publicēts pārstrādāts izdevums)
- ISBD(CR) (Seriālizdevumi un citi turpinājumresursi) 2002. xi, 112 p. ISBN 3-598-11599-7
<http://www.ifla.org/VII/s13/pubs/isbdcr-final.pdf>
- ISBD(ER) (Elektroniskie resursi) 1997. x, 109 p. ISBN 3-598-11369-2
<http://www.ifla.org/VII/s13/pubs/isbd.htm> (tiek pārstrādāts)
- ISBD(G) (Vispārīgie principi) [3rd rev. version] 2004
<http://www.ifla.org/VII/s13/pubs/isbdg.htm> (tiek pārstrādāts)
- ISBD(M) (Monogrāfiskie izdevumi) [4th rev. version] 2002. [PDF. v, 67 p.]
http://www.ifla.org/VII/s13/pubs/isbd_m0602.pdf
- ISBD(NBM) (Negrāmatu materiāli) 2nd rev.ed. 1987. vii, 74 p. ISBN 0-903043-46-7
http://www.ifla.org/VII/s13/pubs/ISBDNBM_sept28_04.pdf (tuvākajā laikā tiks publicēts pārstrādāts izdevums)
- ISBD(PM) (Nošizdevumi) 2nd rev. ed. 1991. 73 p. ISBN 3-598-10985-7
http://www.ifla.org/VII/s13/pubs/ISBDPM_Nov10_2004.pdf
- Guidelines for the Application of the ISBDs for the Description of Component Parts*⁷. 1988. viii, 22 p. ISBN 0-903043-50-5.
 PDF versija ar 2004. gada izmaiņām:
http://www.ifla.org/VII/s13/pubs/Component_Parts_final.pdf

Autoritatīvo ierakstu vadlīnijas

- Anonymous Classics : A List of Uniform Headings for European Literatures*⁸. 2nd rev. ed. [PDF] 2004. vi, 235 p.
<http://www.ifla.org/VII/s13/pubs/AnonymousClassics2004.pdf>
- Form and Structure of Corporate Name Headings*⁹ (FSCH) 2000.
<http://www.ifla.org/VII/s13/scatn/final2000.htm>
- Guidelines for Authority Records and References*¹⁰ (GARR)
 2nd ed., revised by the IFLA Working Group on GARE Revision. 2001. xii, 46 p. (IFLA UBCIM Publications, New Series, v. 23) ISBN 3-598-11504-0
<http://www.ifla.org/VII/s13/garr/garr.pdf>
- Guidelines for Subject Authority and Reference Entries*¹¹. (GSARE) 1993. 62 p. (IFLA UBCIM Publications, New Series, v. 12) ISBN 3-598-11180-0
- Guidelines for Multilingual Thesauri*¹² (GMT)
 (izstrādē)
- Minimal Level Requirements for Authority Records*¹³ (MLAR) 1996. Pieejams pēc pieprasījuma un arī tiešsaistē: *Working Group on the Minimal Level Authority Record and the ISADN*
<http://www.ifla.org/VI/3/p1996-2/mlar.htm>

⁷ Bibliogrāfiskā apraksta standartu (ISBD) piemērošanas noteikumi analītiskajā aprakstā.

⁸ Anonīmā klasiskā literatūra : Eiropas literatūras unificēto aprakstgalvu saraksts.

⁹ Institūciju nosaukumu aprakstgalvu forma un struktūra.

¹⁰ Vadlīnijas autoritatīvajiem ierakstiem un norādēm.

¹¹ Vadlīnijas priekšmetu autoritatīvajiem un norāžu ierakstiem.

¹² Vadlīnijas daudzvalodu tezauriem.

¹³ Minimālā līmeņa prasības autoritatīvajiem ierakstiem.

*Names of Persons : National Usages for Entry in Catalogues*¹⁴. 4., rev. and enl. ed. 1996. xv, 263 p. (IFLA UBCIM publications. New series, v. 16) ISBN 3-598-11342-0 (tuvākajā laikā tiks publicēts jaunāks izdevums)

Komunikācijas formāti

*UNIMARC Manual : Bibliographic Format*¹⁵. Fourth update (2002). ISBN 3-598-11215-7. (IFLA UBCIM Publications, New Series, v. 14)

Tīmeklī publicētā pilnā UNIMARC versija, kas ir atjaunināta 2002. gada martā, ir pieejama: <http://www.ifla.org/VI/3/p1996-1/concise2.pdf>

*UNIMARC Manual : Authorities Format*¹⁶. 2nd rev. and enl. ed. 2001. 200 pages. (IFLA UBCIM Publications, New Series, v. 22) ISBN 3-598-11503-2

*UNIMARC Holdings Format : Final draft*¹⁷. Version 1.1. [2004] [PDF] <http://www.ifla.org/VI/8/projects/UNIMARCFinalRevision.pdf>

*Concise UNIMARC classification format*¹⁸ (20001031). 2000. <http://www.ifla.org/VI/3/p1996-1/concise.htm>

IFLA/CDNL bibliogrāfisko standartu alianse (ICABS) tieši atbalsta un nodarbojas ar IFLA izstrādāto FRBR, UNIMARC un ISBD standartu attīstīšanu, kā arī papildus izplata informāciju par komunikācijas formātiem: MARC 21, METS, MODS un MADS.

Bibliogrāfiskās kontroles nodaļas apakšsekcijas regulāri izsludina to sagatavotajiem standartiem un vadlīnijām vispasaules pārbaudes aptaujas. Šāds statuss pašlaik ir vairākiem dokumentiem:

*Guidelines for Public Access Catalogue (OPAC) Displays*¹⁹. Sept. 2003. <http://www.ifla.org/VII/s13/guide/opacguide03.pdf>

*Guidelines on the Structure, Content, and Application of Metadata Records for Digital Resources and Collections*²⁰. Oct. 2003.

<http://www.ifla.org/VII/s13/guide/metaguide03.pdf>

*Functional Requirements for Authority Records*²¹. Jan. 2005. (Notiek izskatīšana IFLA ietvaros)

Tehnoloģiskie standarti

Standards Watch: IFLA Informācijas tehnoloģiju (IT) sekcija ir iecerējusi savākt informāciju izplatīt biedriem resursu lapas formā, kas būtu līdzīga to attīstītajai „Tech Watch” lapai: <http://www.ifla.org/VII/s21/techwatch.htm>, vienīgi lapa būtu veltīta standartiem un tās nosaukums būtu „Standards Watch”.

¹⁴ Personvārdi: nacionālo formu lietojums katalogu ierakstos.

¹⁵ UNIMARC rokasgrāmata: bibliogrāfiskais formāts.

¹⁶ UNIMARC rokasgrāmata: autoritatīvo ierakstu formāts.

¹⁷ UNIMARC eksemplārziņu formāts: gala ziņojums.

¹⁸ UNIMARC konspektīvais klasifikācijas formāts.

¹⁹ Vadlīnijas publisko tiešsaistes katalogu (OPAC) iekārtojumam.

²⁰ Vadlīnijas digitālo resursu un kolekciju metadatu ierakstu struktūrai, saturam un pielietojumam.

²¹ Funkcionālās prasības autoritatīvajiem ierakstiem.

IT sekcija 2003. gadā ir arī uzsākusi projektu „*Resource pages on Third Generation Library Information Systems*²²”, kura mērķis ir apmainīties ar informāciju, kas ietver arī noteiktu standartizācijas līmeni. Šī projekta vadītājs ir Lerijs Vuds (*Larry Woods*). Lai gan projekts gluži nav veltīts tikai standartiem, jo tā mērķis ir informācijas izplatīšana, tas ietvers arī informāciju par standartiem.

„*Standards for Graphical User Interfaces*²³” attīstījās no 1993. līdz 2000. gadam un jaunākā informācija par to ir pieejama:

http://www.scran.ac.uk/iconstd/1999_status.html.

„*Design and Implementation of a Unified Standard of Cyrillic Information Representation in Electronic Form*²⁴” attīstījās no 1996. līdz 1999. gadam, ar mērķi vienādot dažādo kirilisko rakstzīmju kopu lietojumu. Informācija par šo projektu un tā rezultātiem ir pieejama: <http://www.iis.ru/cyrillic/resource/resource.en.html>.

IV. IFLA līdzdalība sadarbības standartu apspriešanā, veicināšanā un izstrādāšanā

IFLA Bibliogrāfiskās kontroles nodaļa sadarbojas ar Starptautisko Arhīvu padomi (*ICA*) bibliotēku nozarei saistošu standartu izstrādāšanā un attīstīšanā. *IFLA* ir sniegusi savus priekšlikumus pie *ICA* ierosināto standartu izstrādes, piemēram, *ISAAR(CPF)*²⁵.

IFLA arī atsaucas uz Starptautiskās Standartizācijas organizācijas (*ISO*) 46. tehniskās komitejas ierosinājumiem par nepieciešamajiem standartiem, un ir līdzdarbojusies tādu standartu kā, piemēram, valstu kodu, valodu kodu u.tml., radīšanā.

IFLA Kataloģizācijas sekcijas *FRBR* pārskatīšanas darba grupa uztur tīmekļa vietni un ļoti aktīvu adresātu saraksta serveri *LISTSERV* diskusijām par *FRBR* modeli bibliogrāfiskā kopuma materiāliem un šī modeļa attīstīšanu. Šis modelis ir ietekmējis bibliogrāfiskās kontroles, tiesību pārvaldības, arhīviskās kontroles u.c. sistēmu izveidi.

2005. gada marts/novembris

²² Resursu lapas trešās paaudzes bibliotēku informācijas sistēmās.

²³ Standarti lietotāja grafiskajām saskarnēm.

²⁴ Vienota standarta kiriliskās informācijas attēlošanai elektroniskā formā radīšana un ieviešana.

²⁵ *International Standard Archival Authority Record for Corporate Bodies, Persons and Families* (Starptautiskais arhīvisko autoritatīvo ierakstu standarts institūcijām, personām un dzimtām).